

Рецензія

на монографію "Селективне регулювання розвитку товарних ринків: теорія та практика"

(автори: Б. В. Буркинський, академік НАН України, доктор економічних наук, професор, директор, О. В. Нікішина, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка відділом ринкових механізмів та структур, М. А. Тараканов, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу ринкових механізмів та структур, та ін., ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України)

Review

of the book "Selective regulation of the development of commodity markets: theory and practice" (authors: Burkynskyui Borys, Nikishyna Oksana, Tarakanov Mykola, et al.)

В умовах воєнного стану посилюються диспропорції в різних секторах національної економіки: між виробництвом та споживанням, сировинним характером експорту та імпортом переробних товарів, міжсекторальним перерозподілом доданої вартості, тощо. Особлива роль у подоланні цих диспропорцій належить товарним ринкам, оскільки в ринковій економіці від ефективного їх функціонування залежить стабільність всієї соціально-економічної системи країни. В умовах невизначеності традиційні механізми та інструменти регулювання товарних ринків стають малоефективними та потребують модернізації в контексті динаміки й структури національної економіки, врахування впливу екзогенних чинників, інформаційних технологій, інноваційних форм і методів маркетингових досліджень. Обмеженість бюджетних коштів, ресурсного забезпечення ринкових суб'єктів, порушення ланцюгів постачання, волатильність соціально-економічних процесів, неможливість об'єктивного прогнозування макроекономічних показників та низка інших проблем, які негативно впливають на ефективність ринків реального сектору економіки, актуалізує завдання розробки теоретико-методологічних основ та науково-практичних рекомендацій щодо посилення стійкості товарних ринків до внутрішніх і зовнішніх загроз шляхом розробки й впровадження комплексу заходів цілеспрямованого регулювання стратегічних ринків з метою забезпечення продовольчої й економічної безпеки держави. В контексті сучасних пріоритетів рецензована монографія, присвячена інноваційній тематиці селективного регулювання товарних ринків, є вкрай своєчасною та має перспективи використання у воєнний та повоєнний періоди.

Монографія містить результати наукових досліджень з теорії і практики найактуальніших питань селективного регулювання ринкових систем в умовах нестабільності, обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку агропродовольчих ринків України в повоєнний період. У трьох її розділах наведено великий масив аналітичної інформації щодо тенденцій розвитку товарних ринків у довоєнний і воєнний періоди, яке слугує вагомим аналітичним підґрунтям для обґрунтування механізмів селективного регулювання державними органами влади.

Перший розділ присвячено визначенню іманентних характеристик селективного регулювання розвитку товарних ринків, аналізу об'єктів селективного регулювання вертикально суміжних ринків, дослідженню теоретичних аспектів стійкості функціонування та розвитку ринкових систем, розробці методологічних засад їх селективного регулювання, застосуванню механізмів та інструментів державного маркетингу як складової регулювання ринків в умовах нестабільності. Серед основних наукових здобутків слід відзначити наступні результати. Авторами вперше розроблено методологічний підхід до селективного регулювання, який передбачає подвійний цілеспрямований вплив на ресурсотворювальні сектори ("точки зростання") або "розриви" товарно-фінансових потоків між секторами й ринками системи за допомогою адаптивних регуляторних механізмів, що дозволяє забезпечити стійкість функціонування товарних ринків в умовах нестабільності. Запропонована типологія характеристик вертикально суміжних ринків розширила уявлення про головні ознаки високорозвинених систем суміжних ринків. Визначена природа "розривів" товарно-фінансових потоків за низкою ознак дала можливість довести вплив глибинних потокових "розривів", поширених у міжсекторних і міжринкових відносинах суб'єктів, на функціонування всієї ринкової системи. Обґрунтовані авторами чотири групи принципів селективного регулювання вертикально суміжних товарних ринків (загальні, відтворювальні, резильєнтні, сталого розвитку) можна розглядати як інноваційну наукову основу для розробки механізмів державного впливу на ринкові системи в воєнний і повоєнний періоди.

В процесі дослідження удосконалено понятійно-категоріальний апарат, зокрема, категорії "селективне регулювання розвитку товарних ринків" та "селективна політика держави". Відмінною рисою авторських визначень цих понять є фокусування уваги на поширенні регулюючих заходів на відтворювальні процеси, що відбуваються не в окремих товарних ринках, а в системі вертикально суміжних ринків, що дозволяє підвищити ефективність державного управління. Одночасно селективне регулювання розглядається в прикладній площині крізь призму механізмів, заходів та

інструментів, адаптованих до нестабільних умов зовнішнього середовища, за допомогою яких держава цілеспрямовано регулює відтворювальні процеси у системах вертикально суміжних товарних ринків. Удосконалено теоретичні положення стійкості (резильєнтності) в ринковому вимірі шляхом обґрунтування зв'язку й взаємовпливу стійкості функціонування на стійкість збалансованого й відтворювального розвитку систем суміжних товарних ринків, яку визначено як їх здатність відновлюватися й зберігати свою цілісність, покращувати параметри товарно-фінансових потоків, забезпечувати розширене відтворення ресурсів в умовах зовнішніх впливів і внутрішніх змін протягом довгострокового періоду, як підґрунтя для розробки адаптивних механізмів регулювання товарних ринків у воєнний і повоєнний періоди.

Досить новаторськими є розроблені авторами науково-прикладні основи державного маркетингу в ринковому вимірі, що включають визначення його сутнісних характеристик та бінарної соціально-виробничої мети, головних маркетингових інструментів для підтримки національних експортерів переробних товарів з урахуванням іноземного досвіду. Доведено, що в умовах повоєнного відновлення економіки заходи державного маркетингу повинні, з одного боку, носити системний характер з охопленням різних рівнів державного управління, з іншого, бути спроможними до гнучкого коригування процесів відтворення в системах суміжних товарних ринків під впливом зовнішніх та внутрішніх змін. Такий підхід значно розширює горизонт державного маркетингу та спрямовує його інструменти на підтримку розвитку конкурентоспроможних національних ринків та досягнення економічних, соціальних і безпекових орієнтирів держави.

У другому розділі монографії обґрунтовано селективний підхід до регулювання локальних ринків товарів першої необхідності та взаємовідносин торговельного й суміжних секторів ринків. Авторська позиція полягає у більш широкому їх розгляді в якості динамічної системи, яка поєднує постачання товарів і послуг із глобальних і національних ринків до кінцевих споживачів, зосереджених у межах локальних ринків, підсилюючи соціальну функцію останніх. Особливий інтерес представляє стратегічне бачення мультисуб'єктного регулювання товарних ринків, яке полягає у формуванні системи селективного регулювання в складі декількох суб'єктів-регуляторів (зокрема, державних і регіональних органів управління) з визначенням відповідних їм функцій і регуляторних механізмів, що дозволить забезпечити стійкість функціонування товарних ринків різних рівнів у повоєнний період. Досліджена система державного регулювання роздрібною торгівлю у розвинутих країнах виявила тенденцію до посилення селективних методів регулювання цього сектору та скорочення впливу загальнодержавних заходів. Наголошено, що в умовах зростання імпортих товаропотоків упорядкування взаємовідносин між роздрібними торговельними мережами та вітчизняними постачальниками є необхідною умовою збалансованого імпортозаміщення. Запропоновано комплекс комплексментарних заходів для подолання "розриву" товарно-фінансових потоків між торговельним та переробним секторами систем суміжних ринків з метою формування рівноправних відносин між суб'єктами цих секторів, усунення недобросовісних торгових практик за рахунок використання інструментів се-

лективного регулювання відтворювальних процесів на основі досвіду країн ЄС і з підготовкою пропозицій до проекту Закону України "Про захист від недобросовісних торгових практик у відносинах між суб'єктами господарювання у сфері постачання сільськогосподарських та харчових продуктів".

У третьому розділі розглянуто актуальні питання активізації діяльності переробного сектору в системі вертикально суміжних молочних ринків України, тенденції, проблеми та пріоритети розвитку вітчизняних ринків м'яса, м'ясних продуктів і яєць у контексті забезпечення продовольчої безпеки держави. Авторами доведено, що стійкість ринку молока і молочних продуктів значною мірою залежить від функціонування вертикально суміжних ринків (молочної сировини та реалізації готових молочних продуктів). На підставі проведеного аналізу ідентифіковано два етапи впливу суміжних ринків на релевантний ринок молочних продуктів у довоєнний та воєнний період. Встановлено, що у довоєнний період неефективна державна політика обумовила накопичення негативних тенденцій, які переросли у кризовий стан, що призвело до стагнації ринку у перший воєнний рік та обмежило його ресурсні можливості для швидкої й результативної адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища. Обґрунтовано комплекс першочергових заходів державної селективної підтримки для формування подовжених ланцюгів локальних ринків молочних продуктів, в основу яких закладено принцип стійкого задоволення локального споживчого попиту в продуктах першої необхідності.

На підставі емпіричних досліджень визначено тенденції й проблеми розвитку українського ринку м'яса та м'ясних продуктів у довоєнний і воєнний періоди, його роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави. Обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку ринку м'яса та м'ясних продуктів в контексті реалізації завдань Плану відновлення України за напрямом "Нова аграрна політика", що передбачають підтримку багатофункціональної кооперації дрібних та середніх товаров